

Hoogheemraadschap van Rijnland

M/S/SG/PSG	dienst
DBS <i>lic</i> 1398	
- 3 APR 2003	
Behandeling:	
☐ eindparaaf	
ambtelijk afdoen ter kennisgeving	

uw kenmerk:

uw brief van:

ons kenmerk:

bijlagen:

inlichtingen:

doorkiesnummer:

onderwerp:

03.01922

1

335

Internetstemmen

Mw. M.H. Schultz van Haegen

Leiden, 19 maart 2003

Beste Melanie,

Zoals afgesproken tijdens de bijeenkomst van de Unie op 11 maart jl. stuur ik je hierbij de brief over internetstemmen. De inhoud spreekt voor zich.

Met hartelijke groet,

Edu van Tuyll van Serooskerken

Archimedesweg 1
postadres:
postbus 156
2300 AD Leiden
telefoon (071) 5 168 268
telefax (071) 5 123 916

internet : www.rijnland.net

e-mail: post@rijnland.net

Hoogheemraadschap van
Rijnland

MINUUT/afschrift aan:
DGF
Van Kampen (JBZ)
Bouwman (JBZ)

uw kenmerk:
uw brief van:
ons kenmerk: 03.01922
bijlagen: -1-
inlichtingen: drs S. Bouwman
doorleesnummer: 071-5168303
onderwerp: Internetstemmen.

Staatssecretaris Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Mevrouw M.H. Schultz van Haegen
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Leiden, 7 MAART 2003

Hierbij verzoeken wij u een financiële bijdrage te leveren aan een experiment met het stemmen per personal computer (PC) via het Internet. Ons bestuur neemt binnenkort een besluit of in één kiesdistrict alle categorieën (ingezetenen, gebouwd, ongebouwd en bedrijven; ±350.000 stemgerechtigden) tijdens de waterschapsverkiezing in oktober 2004 – naast het stemmen per brief – ook het stemmen per personal computer (PC) via het Internet wordt aangeboden.

Het experiment moet uitwijzen in welke mate (kwantitatief) de kiezers van waterschapsverkiezingen gebruik maken van de nieuwe faciliteit en de waardering (kwalitatief) die ze daarvoor hebben. De ontwikkelde methode (techniek, procedures en regelgeving) zal in de toekomst op grotere schaal en door andere waterschappen moeten kunnen worden toegepast. Derhalve zoekt het hoogheemraadschap van Rijnland naar partners om ten minste de kosten te delen.

Aanleiding

Voor stemgerechtigden is er een aantal redenen om bij waterschapsverkiezingen te besluiten een stem te gaan uitbrengen. Allereerst is het van belang om bekend te zijn met de organisatie en het doel van de verkiezingen. In de tweede plaats wordt de keuze van het wel of niet gaan stemmen bepaald door de perceptie van het belang van de stem. Als laatste moet het voor een kiezer gemakkelijk zijn een stem uit te brengen. Anders zal een stemgerechtigde snel besluiten geen stem uit te brengen.

Door het communiceren van het doel en het belang van waterschapsverkiezingen schenken waterschappen aandacht aan de eerste twee afwegingen van een kiezer om te gaan stemmen. Om tegemoet te komen aan de derde afweging hebben waterschappen in het verleden experimenten gedaan met nieuwe vormen van stemmethoden. In 1995 is het stemmen per post geïntroduceerd; in 1997 is een experiment gedaan met telefonisch stemmen en in 1999 is op grote schaal de stemvariant stemmen per post en stemmen per telefoon toegepast. Aanleiding van deze nieuwe stemmethoden was mede het stemrecht voor alle ingezetenen van achttien jaar en ouder. Waterschappen kregen eind jaren negentig met miljoenen nieuwe kiezers te maken. In 1999 had bijvoorbeeld 80% van de Zuid-Hollandse stemgerechtigden nog nooit voor een waterschapsverkiezing mogen stemmen.

Archimedesweg 1
postadres:
postbus 156
2300 AD Leiden
telefoon (071) 5 168 268
telefax (071) 5 123 916

internet : www.rijnland.net

e-mail: post@rijnland.net

Hoogheemraadschap van **Rijnland**

Probleemstelling

Met name de postale stemmethode heeft er voor gezorgd dat opkomstpercentages van waterschapsverkiezingen zich kunnen meten die voor het Europese Parlement. Te weinig kiezers maakten in 1999 echter gebruik van het telefonisch stemmen en deze variant kent daarnaast ook een aantal nadelen. Stemmen per telefoon heeft onder andere als nadeel dat de communicatie auditief is. De interactie tussen het systeem en de gebruiker is niet natuurlijk en bij het doorlopen van het proces in de menustructuur is het voor gebruikers moeilijk te begrijpen waar ze zijn en welke stappen nog doorlopen moeten worden voordat de stem definitief is uitgebracht. Via de telefoon kan een dergelijke menustructuur alleen serieel zijn, wat tijdrovend is, zeker bij het stemmen voor meerdere categorieën.

Gezien de ervaringen van 1999 heeft ons college de volgende probleemstelling geformuleerd:

Is het mogelijk het stemmen per telefoon door een andere methode te vervangen, waarbij

- *de nadelen van het telefonisch stemmen worden opgeheven;*
- *een vergelijkbaar beveiligingsniveau wordt gerealiseerd;*
- *het opkomstpercentage positief wordt beïnvloed;*
- *kosten vergelijkbaar zijn.*

Stemmen per post en stemmen per PC via Internet

De combinatie van stemmen post en stemmen per PC via Internet voldoet volgens ons aan de vereisten van bovenstaande probleemstelling. Een in opdracht van Rijnland uitgevoerd onderzoek door TNO op het gebied van gebruikersaspecten en beveiliging laat zien dat de risico's bij internetstemmen niet groter zijn dan bij telefonisch stemmen of stemmen per post. Wel bestaat bij internetstemmen een aantal dreigingen dat zich niet voordoet bij de andere vormen van stemmen. De dreigingen zijn af te dekken door het implementeren van de juiste maatregelen. Bovendien kan de kiezer ook per brief stemmen – indien er technische mankementen of andere bezwaren zijn met het internetstemmen – zonder dat eerst een schriftelijk verkiezingspakket behoeft te worden aangevraagd. Op deze wijze is het verloop van een verkiezing gegarandeerd en kan de kiezer bepalen – al naar gelang zijn voorkeur – op welke wijze hij stemt. Daarnaast maakt het internetstemmen het mogelijk de authenticatie beter te waarborgen dan bij stemmen per post. Beveiligingen kunnen gerealiseerd worden door bijvoorbeeld een kras-PIN-code toe te zenden gecombineerd met persoonlijke kandidaatnummers tot en met het gebruik van de toekomstige elektronische Nationale IdentiteitsKaart (PKI voor de overheid) of de Chipknip bankkaart, die voor internetbankieren wordt gebruikt.

Wij zijn van mening dat het opkomstpercentage positief wordt beïnvloed als de kiezer meer stemmethoden krijgt aangeboden. Op deze manier wordt tegemoet gekomen aan de wensen die de verschillende gebruikersgroepen en leeftijdscategorieën stellen aan stemfaciliteiten. Daarnaast wil ons bestuur ook anticiperen op de gewoonten en de voorkeuren van de volgende generatie kiezers.

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Belang van experiment waterschapsverkiezing

Het hoeft weinig betoog dat internetstemmen voldoet aan allerlei doelstellingen van programma's en beleidsnota's over de elektronische overheid. Het elektronisch stemmen levert een bijdrage aan de verbetering van de dienstverlening aan de burger als kiezer en kan een verhoging van de participatie betekenen. Op verschillende fronten worden daarom experimenten gedaan met nieuwe vormen van stemmen:

- Nederland: Nederlanders in het buitenland kunnen voor het Europese Parlement in juni 2004 stemmen per post, per telefoon of per PC via het Internet;
- Zwitserland: begin 2003 experiment met stemmen in stemlokaal, per post of per PC via het Internet voor lokaal referendum;
- Engeland: mei 2002 en op grotere schaal in mei 2003 bij lokale verkiezingen allerlei vormen van postale en elektronische verkiezingen.

Een experiment voor waterschapsverkiezingen is een waardevolle aanvulling omdat de kiezer voor elk type bestuursorgaan afzonderlijk een afweging maakt om wel of niet te gaan stemmen, het belang van zijn stem daarbij afweegt en vervolgens bepaalt via welke methode hij zou willen stemmen. Ervaringen van een bepaalde verkiezing kunnen daarom niet rechtstreeks worden doorvertaald naar een verkiezing voor een ander soort orgaan.

Uitgangspunten en randvoorwaarden

- De kosten van het experiment worden vergoed door externe partijen. De kosten van de interne capaciteit (500 uur) en een eventuele hervervkiezing voor alle categorieën (€275.000) zijn voor rekening van Rijnland.
- Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft uiterlijk december 2003 nadere regelgeving voor het experiment in een Algemene maatregel van bestuur heeft goedgekeurd.
- Rijnland behoudt zich het recht het experiment te annuleren indien in december 2003 blijkt dat het experiment technisch en juridisch niet uitvoerbaar is.
- De authenticatie voor het internetstemmen kent een hogere beveiligingsgraad dan stemmen per post.
- Het experiment is geen schaduwverkiezing; de uitgebrachte stemmen per PC worden meegeteld; de internetstem prevaleert, indien via twee methoden wordt gestemd.
- De ontwikkelde methode (techniek, procedures en regelgeving) zal in de toekomst op grotere schaal en door andere waterschappen moeten kunnen worden toegepast. Hiertoe wordt voor de duur van het project door de Unie van Waterschappen een klankbordgroep ingesteld.
- Samenwerking daar waar mogelijk met het project Kiezen op Afstand (KOA) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het project KOA houdt onder andere een experiment met elektronisch stemmen tijdens de verkiezingen voor het Europese Parlement in juni 2004.

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Voorstel

Op woensdag 16 april 2003 neemt het algemeen bestuur van Rijnland een beslissing over het experiment. Graag vernemen wij voor die tijd van u of u wilt bijdragen in de kosten voor dit experiment. De totale kosten bedragen €275.000 (zie bijlage voor kostenoverzicht). De volgende kostenverdeling hebben wij voor ogen:

- ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie: €100.000;
- ministerie van Verkeer en Waterstaat: €75.000;
- Unie van Waterschappen: €100.000.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie heeft inmiddels toegezegd €100.000 bij te dragen. De kosten voor Rijnland bedragen €35.500 voor de interne capaciteit en €250.000 voor een eventuele herverkiezing.

P513

Dijkgraaf en hoogheemraden,

dijkgraaf.

secretaris.

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Bijlage 1 Kostenoverzicht internetstemmen.

Kosten voor experiment met internetstemmen	
50.000	Functionele ontwerpen gebruikersaspecten, techniek, beveiliging en testen
100.000	Bouw/aanpassing stemapplicatie Internet
75.000	Uitvoeringexploitatie internetstemmen
35.000	Extra communicatie voor internetstemmen
5.000	Evaluatieonderzoek
10.000	Onvoorzien
275.000	TOTAAL

Archimedesweg 1
postadres:
postbus 156
2300 AD Leiden
telefoon (071) 5 168 268
telefax (071) 5 123 916

internet : www.rijnland.net

e-mail: post@rijnland.net